

Наукові інтереси: теорія і практика освіти молоді в Україні та у зарубіжних країнах.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

SAVCHENKO Nataliia Serhiyivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the

Department of Pedagogy and Special Education, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University.

Scientific interests: sphere of scientific and research interests: the theory and practice of the youth's education in the Ukraine and West European countries.

Стаття надійшла до редакції 01.08.2023 р.

УДК 37.018.1(477-65-21)"18/19"

DOI: 10.36550/2415-7988-2023-1-210-249-254

ДУБІНКА Микола Михайлович – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7129-3750>
e-mail: mdubinka72@gmail.com

ОСВІТА ЄВРЕЙСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ МЕНШИНИ ЄЛИСАВЕТГРАДЩИНИ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX – НА ПОЧАТКУ XX СТ.

У статті на основі архівних матеріалів та інших джерел зроблено спробу вивчити та проаналізувати стан єврейської освіти Єлисаветградщини у другій половині XIX – початок XX ст., виокремивши позитивні й негативні тенденції розвитку тогочасної освіти, що можуть бути використані в ході нинішньої інтенсивної розбудови Нової української школи.

Актуальність проблеми пов'язана з тим, що в межах досліджуваного історичного періоду як єлисаветградський регіональний соціум в цілому, так і єврейська етнічна спільнота ставили власним ментальним, національним особливостям вимоги щодо навчання й виховання дітей та молоді. З'ясовано, що процес становлення та розвиток освіти для національних меншин в регіоні в означений період супроводжувався значними труднощами, як організаційними, так і матеріально-технічними, однак втілення її в життя дало неабиякі результати завдяки створенню різних типів народних шкіл для етнічних груп переважно за приватної ініціативи. Таке формування та функціонування різних форм недержавної освіти, усвідомлення єврейським етносом вагомості освіти, проживання їх переважно в містах, де були кращі умови для навчання, та матеріальна допомога заможних одноплемінників дали змогу їм не лише досягти достатньо високого освітнього рівня, а й слугували своєрідним засобом сповідування власних традицій та збереження етнічної ідентичності.

Узагальнення цього досвіду та його теоретичний аналіз, забезпечують відповідність умовам інтегрованого здійснення освітньо-базових функцій, які впливали з обставин і потреб життя конкретного етнічного соціуму та із запитів соціокультурного життя Єлисаветградщини. Встановлено, що в окреслений період на Єлисаветградщині функціонувала розгалужена система шкіл для національних меншин. Виявлено, що єврейське населення Єлисаветградщини було одним із найактивніших в освітній сфері, що виявлялося у створенні різних типів навчальних закладів, навчальні програми яких були досить широкими та давали всебічну ґрунтовну підготовку.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розкритті ролі громадських діячів та педагогів Єлисаветградщини в розвитку освіти національних меншин.

Ключові слова: Єлисаветградщина, етнічні групи, національні меншини, єврейська освіта, навчально-освітні заклади.

DUBINKA Mykola Mykhaylovych – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Pedagogy and Special Education of Volodymyr Vinnichenko Central Ukrainian State University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7129-3750>
e-mail: mdubinka72@gmail.com

EDUCATION OF THE JEWISH NATIONAL MINORITY OF YELYSAVETGRAD REGION IN THE SECOND HALF OF THE 19TH - AT THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY

In the article, on the basis of archival materials and other sources, an attempt is made to study and analyze the state of Jewish education in Yelisavetgrad region in the second half of the 19th - the beginning of the 20th century, identifying positive and negative trends in the development of education at that time, which can be used in the course of the current intensive development of the New Ukrainian School.

The topicality of the problem is related to the fact that within the investigated historical period, both Yelisavetgrad regional society as a whole and the Jewish ethnic community set real requirements for the education and upbringing of children and youth, according to their own mental and national characteristics. It was found that the process of formation and development of education for national minorities in the region during the specified period was accompanied by significant difficulties, both organizational

and material and technical, but its implementation gave remarkable results thanks to the creation of various types of folk schools for ethnic groups mainly private initiative. This formation and functioning of various forms of non-state education, the awareness of the importance of education by the Jewish ethnic group, their residence mainly in cities where there were better conditions for learning, and the financial assistance of wealthy tribesmen enabled them not only to achieve a sufficiently high educational level, but also served as a kind of means of confession own traditions and preservation of ethnic identity.

The generalization of this experience and its theoretical analysis ensure compliance with the conditions of the integrated implementation of educational and basic functions, which arose from the circumstances and needs of the life of a specific ethnic society and from the demands of the socio-cultural life of Yelisavetgrad region. It was established that in the outlined period, an extensive system of schools for national minorities functioned in Yelisavetgrad region. It was revealed that the Jewish population of Yelisavetgrad region was one of the most active in the educational sphere, which was manifested in the creation of various types of educational institutions, the curricula of which were quite broad and provided comprehensive thorough training.

We see the prospects for further research in revealing the role of public figures and teachers of Yelisavetgrad region in the development of education of national minorities.

Key words: Yelisavetgrad region, ethnic groups, national minorities, Jewish education, educational institutions.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Полікультурна освіта, що спрямована на формування особистості, спроможної до продуктивної життєдіяльності в багатонаціональному соціумі, з належним рівнем розуміння й поваги інших культур, прагненням жити в мирі й злагоді з людьми різних національностей, рас, вірувань, набуває все більшої актуальності. Все це спонукає до опрацювання матеріалів з історії освіти, теорії та практики навчання і виховання в цілому по Україні і, зокрема, в окремих її регіонах. Серед них чільне місце у другій половині XIX – на початку XX століття займає Єлисаветградщини, завдяки своїм самобутнім та оригінальним культурним й освітянським традиціям, де свою освітню нішу займає єврейський етнос.

Не випадково, у підходах до оцінки розвитку освіти тих часів на теренах Єлисаветградщини, окремим вектором є дослідження процесу розвитку освіти єврейської національної меншини в другій половині XIX – на початку XX ст. Тому є потреба у ретроспективному аналізі досягнень минулого, збереженні та примноженні напрацювань попередніх поколінь науковців, виокремленні позитивних та негативних тенденцій розвитку тогочасної освітньої галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Актуальним для нашого дослідження є розгляд питань розвитку освіти на Єлисаветградщині, різним аспектам якого присвячено праці вчених О. Акімкіна, Н. Калініченко, О. Олізько, О. Притюпи, Л. Рябовол, О. Філоненко, І. Чернишенко та ін.; красознавчі розвідки О. Боська, О. Чуднова, С. Шевченка та ін.

Історіографічний аналіз проблеми розвитку та реформування початкової, загальної середньої та вищої освіти в Україні в другій половині XIX – на початку XX ст. в тій чи іншій мірі вивчали О. Адаменко, М. Антоненко, Л. Березівська, Т. Гавриленко, О. Грицайова, Г. Іванюк, Я. Кодлюк, Г. Лемко, І. Лікарчук, Л. Пироженко, О. Попова, О. Сухомлинська, О. Філоненко, Т. Янченко та ін.

Цінними для нашого дослідження є роботи М. Авдієнко, О. Бистрицької, Є. Васютинської,

О. Войналович, А. Глинського, Я. Кацанової, М. Марчук, А. Мелешенко, І. Міронової, І. Монолатія, Л. Орловського, М. Панчук, С. Очеретко, Б. Чирко, О. Ядловської, зміст яких розкриває питання становлення та розвитку освіти національних меншин, організацію освітнього процесу в початкових, середніх та вищих закладах освіти різних регіонів України. Однак проблеми функціонування самих закладів для національних меншин, їх нормативно-правове, навчально-методичне та кадрове забезпечення, а саме єврейської громади Єлисаветградщини у другій половині XIX – початку XX століття не набули достатнього представлення.

Тому метою статті є дослідження проблеми організації освіти єврейської національної меншини Єлисаветградщини в другій половині XIX – початку XX ст.

Виклад основного матеріалу дослідження. Друга половина XIX – початок XX століття характеризуються як час кардинальних суспільних змін, що стосувалися організації освіти. Так, однією з особливостей розвитку України була суттєва диспропорція між частиною українців, що проживали на її території, і національним складом творчої інтелігенції, для якої рідною мовою теж була українська. Яскравим доказом є той факт, що серед осіб, зайнятих розумовою працею в сфері науки, літератури і мистецтва українці становили 12,3 %, то інші національності мали таку відсоткову частку: євреї – 25,7 %, росіяни – 40,7 %, поляки – 8,2 %, німці – 4 % [4, с. 33].

Станом на 1835 рік у Херсонській губернії, а саме у Єлисаветграді проживало 3.414 євреїв, що становило 28,1 % від усього населення); 1851 року – 4.699 чоловік (34,9 %); 1858 року – 5.802 чоловік; 1861 року – 8.073 чоловік [5, с. 376]. Жителями Херсона 1835 року були 3.914 євреїв, або четверта частина населення; 1847 року – 3.832 чоловік; 1851 року – 4.688 чоловік (23,5 %); 1858 року – 5.360 чоловік. У Катеринославі 1847 року проживало 1.699 євреїв (загалом у губернії – 4.889), а через десятиліття – 3.365 чоловік, – підтверджує у дослідженні О. Філоненко.

Вищевикладене дозволяє зробити висновок, що у 1850-х – 1870-х роках єврейська община володіла значним ресурсним потенціалом, у тому

числі – людським, інституційним, духовно-релігійним, економічним, освітнім, інформаційним, що мав у межах української території певні регіональні відмінності. Також варто відзначити, що саме єврейський народ був одним із тих, хто відзначався високим рівнем етнічної самосвідомості. Традиційним для нього було усвідомлення своєї національної ідентичності, намагання зберегти свою культуру, традиції, звичаї, власну самобутність від впливу зовнішнього світу, особливо від політики тогочасного уряду [7, с. 78].

У центральному регіоні України (в Єлисаветграді) у цей час формується розгалужена система освітніх закладів для національних меншин регіону, які за своїм статусом були приватними, що давало змогу їх керівникам впроваджувати свої власні методи і розробки у навчально-виховний процес [5, с. 377]. Так, колоніальні навчальні заклади відкривалися на території поселень іноземців і з початку свого створення не належали до Міністерства народної освіти та мали свою структуру. У 1881 році за наказом імператора від 2 травня центральні училища і сільські школи з колишніх болгарських і німецьких колоній, а також школи з колоній євреїв, серед яких була і Херсонська губернія, передали з відомства Державного майна до Міністерства народної освіти разом з фондами і коштами, за рахунок яких діяли ці навчальні заклади, а також з усім майном [5, с. 377].

Важливою ознакою організації освіти єврейської національної меншини було те, що наявні російськомовні початкові школи у Великій Україні та польськомовні в Східній Галичині зовсім їх не приваблювали [3; 4, с. 31]. Тому діти євреїв ходили до єврейських релігійних початкових шкіл – хедер, які були платними. У Єлисаветграді на той час діяли 20 нижчих хедерів, у яких основна увага приділялася буквальному вивченню талмуда [2, с. 114]. Альтернативною шкіл-хедер були Талмуд-тори. Так, у вересні 1858 р. було засновано Талмуд-тору першого ступеня, діяльність якої була зорієнтована на навчання сиріт і дітей із бідних єврейських сімей та утримувались на кошти єврейських громад та на пожертвування заможних євреїв. Наступну групу освітніх осередків міста, де єврейські діти могли здобути елементарні знання, склали молитовні школи, яких у 1894 р. налічувалося кілька десятків [2, с. 114]. До процесу навчання дітей залучалися маламеди або книжники, однак вони були малоосвіченими. Як результат, починаючи з другої половини XIX ст. на їх зміну, як стверджує у своєму дослідженні І. Монолатій, почали приходити вчителі, які мали ґрунтовну фахову підготовку. А досить тісні приміщення хедер, в яких лише кілька десятків учнів вивчали єврейську релігійну літературу, були замінені на одно-, дво- і чотирикласні навчальні заклади [3].

Згадані початкові школи становили важливий елемент традиційної єврейської системи освіти та релігійності, їх діяльність значною мірою пояснює наявність високого рівня грамотності серед єврейської меншини. Не випадково, на підставі даних першого загального перепису населення у Херсонській губернії в 1897 році, переконливим є факт, що після поляків, євреї посідали в Україні друге місце за кількістю письменних, які становили 41,7% від усього населення [4, с. 31].

Що стосується середньої освіти, то тут євреї також намагалися віддати дітей до навчання не в казенні ремісничі училища першого та другого розрядів, які діяли у низці українських міст, а у школи меламедів, де вони отримували як світські, так і духовні знання. Крім того, за дозволами російського уряду в межах єврейської осілости зберігалися і відкривалися єврейські училища [4, с. 31].

Про навчання єврейських дітей, а також молоді в імперських навчальних закладах більш високого рівня говорить така статистика: 1853 року у гімназіях навчалось всього 159 євреїв; 1872 року їх кількість хоча й зросла та становила 2362 чоловік, проте все ж була мізерною. В університетах картина була аналогічною: 1835 року там навчалось 11 осіб, 1875 року – 247 [5, с. 378].

Звідси констатуємо, що в тогочасній імперії єврейська національна спільнота, прагнучи здобути вищу освіту, стикалась із серйозними урядовими перешкодами. Так, згідно директиви міністра освіти від 1887 р., вступ євреїв до вишів був обмежений 3% для всіх тих, що навчались в столичних закладах, 5% – поза смугою осілости і 10% – у смузі осілости [7, с. 128].

Проте єврейська молодь була зацікавлена у здобутті вищої освіти, оскільки вона давала можливість проживати в містах поза межою осілости, тому молоді люди прагнули виїхати на навчання за кордон [Національні меншини України у XX столітті, с. 34]. Про відсутність подібних проблем, наприклад, на західноукраїнських землях, які перебували в складі конституційної монархії Габсбургів, свідчить той факт, що впродовж 1900–1910 рр. частка євреїв серед студентів Львівського університету зросла з 19,7 до 27,5 % [4, с. 47].

Важливою подією 1913 року стало підписання Державною Радою законопроекту про приватні навчальні заклади, що був схвалений ще третьою Державною думою. Інноваційним положенням проекту стало надання права засновникам навчальних закладів встановлювати викладову мову. Звичайно, це було досягнення прогресивної громадськості щодо національного питання.

В історії розвитку системи освіти на Єлисаветградщині на початку XX ст. вагома роль

належала громадськості міста, приватній ініціативі щодо відкриття навчальних закладів приватного спрямування [6, с. 120]. І вже на початку ХХ ст. виникають приватні єврейські навчальні заклади – Єлисаветградське єврейське приватне жіноче училище третього розряду (1915 р.), Єлисаветградська єврейська чоловіча гімназія М. Крижановського (1916 р.) [2, с. 114–115].

Дослідники Є. Васютинська, О. Акімкін, О. Литвиненко, О. Філоненко, С. Якименко, вивчаючи та аналізуючи матеріали Державного архіву Кіровоградської області та інших архівних джерел, наводять приклад організації процесу навчання в приватних навчальних закладах того періоду, беручи за основу діяльність Єлисаветградського єврейського приватного жіночого училища.

Згідно з законопроектом про приватні навчальні заклади від 7 березня 1915 року Єлисаветградська училищна рада розглянула клопотання Общини допомоги бідним євреям м. Єлисаветграда від 31 грудня 1914 року та постановила: 1) дозволити Общині допомоги бідним євреям м. Єлисаветграда відкрити і утримувати приватний жіночий єврейський навчальний заклад; 2) представлений Общиною статут навчального закладу з навчальним планом затвердити; 3) нижчий приватний заклад вважати закритим згідно з проханням з дня відкриття Общиною дозволеного їй навчального закладу.

Значний інтерес викликає організація навчального процесу в училищі, зміст навчання і його структура. Так, Єлисаветградське приватне жіноче училище ставило за мету навчання єврейських дівчат за програмою початкових училищ. Курс навчання тривав 4 роки при 5-6 щоденних годинах занять; у разі необхідності з дозволу керівництва відкривалися паралельні класи.

Воно знаходилося у відомстві Міністерства народної освіти і в найближчому завідуванні директора та інспектора народних училищ Херсонської губернії. Завідуванням господарською частиною училища і турбота про його благоустрій займався Правління Общини допомоги бідним євреям і попечительська рада.

Начальний рік тривав з 15 серпня до 1 червня. Діти приймалися в навчальний заклад починаючи з 8-ми річного віку. При цьому зверталася увага на вік дівчат, бажання вступити до училища та стан їхнього здоров'я.

Усього було 4 класи. Навчальний план училища передбачав вивчення наступних предметів: у першому та другому класах – російської мови, єврейської мови і єврейської історії, арифметики, малювання, співів, ручної праці, рукоділля; у третьому і четвертому класах вивчали всі вищезазначені дисципліни окрім співів та ручної праці, також проводилися бесіди про природу і вивчалася географія. Ученицям, які

закінчили курс навчання в училищах, видавався атестат та свідоцтво з підписами інспектора народних училищ, завідуючого училищем і викладачів.

Для всебічного обговорення питань навчально-виховного процесу в училищі функціонувала педагогічна рада у складі завідуючої і викладачів. Крім того, до її складу входили з правом вирішального голосу два представники попечительської ради. Вона збиралася протягом навчального року два рази на місяць, однак в особливих випадках могло бути призначено позачергове засідання.

На педагогічних радах обговорювалися наступні питання: 1) прийом учениць і переведення їх з класу в клас, а також виключення з училища у випадках неуспішності та незадовільної поведінки; 2) видача атестатів і свідоцтв ученицям, які закінчили курс навчання; 3) розподіл навчальних предметів по класам і складання детального розподілу навчальних занять по дням і по годинам тижня; 4) вибір підручників і навчальних посібників для бібліотеки; 5) розглядалися річні звіти викладачів з викладання навчальних предметів та звіт завідуючого про стан училища; 6) обговорювалися питання, які стосувалися оптимізації педагогічного процесу в училищі [6, с. 112–113; 2, с. 117–118; 7, с. 137–138].

Як відомо, усвідомлюючи всю значущість підтримки зі сторони неросійських народів, які населяли тогочасну територію, правляча партія у 1923 р. на XII з'їзді поклала початок політиці коренізації, що була спрямована на виховання кадрів корінної національності, формування владного апарату з урахуванням національного фактору, а це, в свою чергу, вимагало забезпечення умов для розвитку національних культур і національного життя в цілому.

Того ж року відповідним декретом ВУЦВК проголошувалася українізація всіх державних органів, а трохи згодом декрет РНК поширив її на навчально-виховні й культурно-освітні установи. Його зміст окреслював програму переходу на викладання українською мовою в навчальних закладах різних типів. Так, освітні установи мали здійснювати облік педагогічних кадрів і для тих, хто не володіє українською, організувати відповідне навчання. Поряд з цим вживалися заходи щодо кадрового забезпечення освітніх закладів національних меншин фахівцями, що володіли мовами цих меншин. Таким чином, питання про права національних меншин у освітянській сфері здобуло в тогочасній Україні принципового значення й законодавчого оформлення одночасно з питанням про українізацію.

Питання розвитку національно-культурного будівництва для національних меншин у 20-30-х роках було одним із перших на порядку денному

й набуло планового цілеспрямованого характеру. Підтвердженням цьому є такі факти: робота національних шкіл розглядалася 15 разів, середніх і вищих навчальних закладів – 37 разів, підготовка національних педагогічних кадрів – 9 разів, діяльність наукових установ – 18 разів [1, с. 108–110]. Не випадково, період 20–30-х років цілком справедливо можна вважати в Україні періодом національного відродження, коли на фоні політики коренізації-українізації і в її контексті могутній імпульс для свого розвитку отримала освіта й культура національних меншин, що населяли тогочасну територію України. У цей період завдання національно-культурного будівництва для задоволення потреб національних меншин була піднесена на рівень державної ваги.

Становлення та розвиток системи національних освітніх закладів здійснювалося поступово й супроводжувалося значними труднощами й нескінченими структурними та організаційними змінами. Однак, попри розгалуженість системи національної освіти, її основу складала «національна школа» – це загальноосвітня установа, викладання в якій здійснювалося мовою певної національної групи.

У процесі розвитку освіти, станом на 1925 рік, у регіоні функціонувала розгалужена система національних шкіл. Як зазначає О. Філоненко, використовуючи документи Державного архіву Кіровоградської області, що в Зінов'євському окрузі існували такі найбільш поширені заклади освіти для національних меншин: єврейські школи (трудова школа 1-4-річки – 4, кількість учнів – 433; трудова школа 5-7-річки – 2, кількість учнів – 304; дитячі будинки – 2, кількість учнів – 130); німецькі школи (трудова школа 1-4-річки – 3, кількість учнів – 91); молдавські школи (трудова школа 1-4-річки – 22, кількість учнів – 238). Ці статистичні дані ще раз переконують, що, не дивлячись на ряд перешкод, освіта розвивалася в продуктивному руслі й це можна назвати періодом національного відродження.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Аналіз досліджуваного питання вказує на те, що хоча становлення та розвиток освіти для національних меншин в регіоні супроводжувався значними труднощами, як організаційними, так і матеріально-технічними, проте втілення її в життя дало неабиякі результати завдяки створенню різних типів народних шкіл для етнічних груп переважно за приватної ініціативи. Усвідомлення єврейським етносом вагомості освіти, проживання їх переважно в містах, де були кращі умови для навчання, та матеріальна допомога заможних одноплемінників дали змогу їм не лише досягти достатньо високого освітнього рівня, а й зберегти свою етнічну ідентичність.

Перспективою подальшого вивчення проблеми є визначення орієнтирів з позицій провідних громадських діячів та педагогів

Єлисаветградщини в розвитку освіти національних меншин визначеного періоду.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бистрицька О. Б. Розвиток шкільної освіти національних меншин на початку 30-х років XX ст. *Історія та географія: зб. наук. пр. / ХДПУ. Харків, 1999. Вип. 3. С. 106–118.*
2. Васютинська Є. А. Становлення та розвиток системи різних типів навчальних закладів для національних меншин на Єлисаветградщині у другій половині XIX – на початку XX століття. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький, 2022. Вип. 207. С. 113–118.*
3. Монолатій І. Галицькі євреї в австрійський період (1772–1918 рр.). 2008. Ч. 51. URL: <http://www.ji.lviv.ua/n51texts/monolatij1.htm>.
4. Національні меншини України у XX столітті: політико-правовий аспект / М. Панчук та ін. К., 2000. 357 с.
5. Філоненко О. В. Організація освіти національних меншин у центральному регіоні України в кінці XIX – початку XX ст. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. Вип. 122. С. 374–382.*
6. Філоненко О. В., Акімкін О. М. Розвиток приватної освіти на Єлисаветградщині (друга половина XIX – початок XX століття): монографія. Дніпро: Середняк Т. К., 2022. 256 с.
7. Якименко С. І., Литвиненко О. М. Жіноча середня освіта в Херсонській губернії (кінець XIX – початок XX століття): монографія. К.: Видавничий Дім «Слово», 2011. 208 с.

REFERENCES

1. Bystryts'ka, O. B. (1999). Rozvytok shkil'noyi osvity natsional'nykh menshyn na pochatku 30-kh rokiv XX st. [Development of school education of national minorities in the early 1930s of the 20th century]. *Istoriya ta heohrafiya: zb. nauk. pr. / KHDPU. Kharkiv. Vyp. 3. S. 106–118.* [in Ukrainian]
2. Vasutyyns'ka, YE. A. (2022). Stanovlennya ta rozvytok systemy ryznykh typiv navchal'nykh zakladiv dlya natsional'nykh menshyn na Yelysavethradshchyni u druhiy polovyni XIX – na pochatku XX stolittya. [Formation and development of the system of various types of educational institutions for national minorities in the Yelisavetgrad region in the second half of the 19th and early 20th centuries]. *Naukovi zapysky. Seriya: Pedahohichni nauky. Kropyvnytskiy. Vyp. 207. S. 113–118.* [in Ukrainian]
3. Monolatiy, I. (2008). Halyts'ki yevreyi v avstriys'kyy period (1772–1918 rr.) [Galician Jews in the Austrian period (1772–1918)]. CH. 51. URL: <http://www.ji.lviv.ua/n51texts/monolatij1.htm>. [in Ukrainian]
4. Natsional'ni menshyny Ukrayiny u XX stolitti: polityko-pravovyy aspekt [National minorities of Ukraine in the 20th century: political and legal aspect]. / M. Panchuk ta in. K., 2000. 357 s. [in Ukrainian]
5. Filonenko, O. V. (2013). Orhanizatsiya osvity natsional'nykh menshyn u tsentral'nomu rehioni Ukrayiny v kintsi XIX – pochatku XX st. [Organization of education of national minorities in the central region of Ukraine at the end of the 19th – beginning of the 20th century]. *Naukovi zapysky. Seriya: Pedahohichni nauky. Kirovohrad: RVV KDPU im. V. Vynnychenka. Vyp. 122. S. 374–382.* [in Ukrainian]

6. Filonenko, O. V., Akimkin, O. M. (2022). Rozvytok pryvatnoyi osvity na Yelysavethradshchyni (druga polovyna XIX – pochatok XX st.) [The development of private education in the Yelisavetgrad region (second half of the 19th – beginning of the 20th century)]: monohrafiya. Dnipro: Serednyak T. K. 256 s. [in Ukrainian]

7. Yakymenko, S. I., Lytvynenko, O. M. (2011). Zhinocha serednya osvita v Khersons'kiy huberniyi (kinets' XIX – pochatok XX stolittya) [Female secondary education in the Kherson province (end of the 19th – beginning of the 20th century)]: monohrafiya. K.: Vydavnychyy Dim «Slovo». 208 s. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ДУБІНКА Микола Михайлович – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: проблема професійного самовизначення особистості в історичному вимірі; педагогіка вищої школи; вивчення педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського, теорія і практика позашкільної освіти.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

DUBINKA Mykola Mykhaylovych – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Pedagogy and Special Education of Volodymyr Vinnichenko Central Ukrainian State University.

Scientific interests: the problem of professional self-determination of personality in the historical dimension; pedagogy of high school; study of the pedagogical heritage of V. O. Sukhomlynskyi, theory and practice of extracurricular education.

Стаття надійшла до редакції 01.08.2023 р.

УДК 378.1

DOI: 10.36550/2415-7988-2023-1-210-254-258

КОЗЛЕНКО Володимир Григорович – кандидат юридичних наук, керуючий партнер Мережі приватних шкіл «Креативна міжнародна дитяча школа»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0542-2064>
e-mail: volodymyrkozlenko@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ПРОЄКТНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Зростання ролі освіти у сучасній соціально-економічній ситуації призводить до того, що якісно змінюється поле професійної діяльності педагога. Поряд із традиційними функціями педагога (навчання, виховання, розвиток та ін.) в умовах удосконалення освіти актуалізується і ще одна нова професійна функція – проєктування (прогнозування, проєктування та організація змістової та процесуальної сторін освіти і соціокультурного середовища). Саме проєктна культура в освітньому процесі стає тією основою інноваційних перетворень, які забезпечують підвищення якості освіти, активізацію самопізнання, осмислення шляхів і можливості власної самореалізації, самозмін особистості. Проєктна культура передбачає, що педагог буде орієнтуватися на інноваційні процеси, уникати шаблонів у своїй діяльності та при виборі педагогічних методів, засобів та форм.

У статті розкрито суттєві характеристики формування проєктної культури майбутніх педагогів в умовах глобалізаційних процесів.

Педагогічне проєктування дозволяє зберегти базові цінності освіти і в той же час врахувати зміни соціокультурної ситуації. В результаті проєктної діяльності народжується проєкт. Його можна визначити як покрокове здійснення образу майбутнього. Проєктна культура суб'єктів освітнього процесу стає основою інноваційних перетворень, що забезпечують підвищення якості освіти, активізацію самопізнання, осмислення шляхів та можливостей власної самореалізації, самозмін особистості.

Формування проєктної культури майбутнього педагога у його професійній підготовці неможливе без ознайомлення студентів із суттю проєктної діяльності, без включення в різні форми навчальних проєктів, без розвитку проєктно-педагогічного мислення, готовності до здійснення проєктної діяльності.

Суттєвими характеристиками формування проєктної культури майбутнього педагога є: зумовленість формування проєктної культури педагога затребуваністю суспільства та школою; обумовленість ефективності формування проєктної культури педагога високим рівнем рефлексивного управління цим процесом; залежність формування проєктної культури від рівня розвитку професійної свободи особистості, її творчої самореалізації у педагогічній діяльності, у виборі її стратегії та тактики.

Ключові слова: глобалізація, культура, професійно-педагогічна культура, проєктна культура, майбутні педагоги.

KOZLENKO Volodymyr Grigorievich – candidate of legal sciences, managing partner of Network of private schools «Creative international child's school»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0542-2064>
e-mail: volodymyrkozlenko@ukr.net

FORMATION OF PROJECT CULTURE OF FUTURE TEACHERS IN GLOBALIZATION PROCESSES